

mas közösségi életre. Annyira alkalmas, hogy példát is adhatna belőle az egész világnak. Hogy mégis baj van az összetartozás és összetartás körül, abban nem a nemzet a hibás, hanem vezetői, akik nem tudják megszervezni. Nagy-szervezők kezében mindig egységes és erős volt a nemzet.

A *nemzeti erkölcs* alapját három elvben jelöli meg. Ezek: befelé az önmérséklés, kifelé a méltányosság és a népek szeretetén alapuló barátság. Ez a három erény alapja és feltétele annak, hogy érdekeinket össze tudjuk egyeztetni mások érdekeivel. Belső életünk épüljön a fajszeretetre, kötelességre, áldozatosságra, köztisztességre és közfelelősségre. Vallás-erkölcsébert legyen a magyar erősen és igazán keresztény.

Nemzeti életünk alakítása és megszervezése szempontjából igen nagy jelentőségű a szerzőnek az a megállapítása, hogy a nemzetet nem annyira a meglévők megőrzésével, az állapot rögzítéssel, mint inkább újaknak megteremtésével lehet fenntartani, mert hiszen a nemzet eleven történelmi folyamat, amely folytonos fejlődésnek van alávetve.

A nemzetről vallott felfogásából logikusan következik az a követelménye, hogy a nevelésnek nemre és korra való tekintet nélkül mindenki rendszeresen és válogatás nélkül alávétendő, és hogy a lényegében vett nemzetnevelés az iskola után következik.

A nemzetnevelés széleskörű és sokfelé ágazó feladatainak megszervezésére a szerző olyan *központi szerv*-et javasol, amely összekötő szolgálatot tartana fenn minden egyes minisztériummal. A központi vezetőség élén az országos központi tanács működne. Az országos tanács határozatait és a fővezető javaslatait a miniszterelnök hajtaná végre. Így válnék nemzetnevelésünk az ország életének legfontosabb feladatává.

A nemzet nevelőinek nevelése közül az anyáét tekinti a legfontosabbnak, utána a hivatalos nevelő testületekét, végül a közélet felelős vezető személyeit.

Ebből a nagyvonalú és a magyarság nemzeti szükségleteiből fakadó tervszemből csak egy fontos kérdés hiányzik, mégpedig nemzetiségünk nevelésének ügye. Gyakorlati szempontból kívánatos lett volna felvetni e kérdést, mert a nemzet fogalmába és történelmi folyamatába bele kell tudnunk illeszteni. A rendezés elvi alapjait a nemzeti szellem és erkölcs. elemeiben megtalálhatjuk, úgyhogy a hiány inkább csak az állásfoglalás hiányát jelenti.

A könyv örvendetes jelensége a mind jobban erősödő nemzeti nevelői törekvéseknek. Esméi bárcsak visszhangra találnának mindazoknak a lelkeiben, akik nemzetünk sorsáért felelősek! Bizonyos, hogy akkor jobb és magyarább élet folyék itt!

Somos Lajos.

Pusztai-Popovits József: Román kultúrelét a Magyar Erdélyben. (A Pécsi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Kisebbségi Intézetének Kiadványai. XV.) 1942. 8-r., 77 l.

A pécsi egyetem Kisebbségi Intézetének kiadványai sorában annál inkább élénk közérdeklődésre számíthat ez a füzet, mert írója »még az erdélyi ro-

mánokat is megelőzve, elsőnek írta meg a második bécsi döntés óta eltelt közel két év román nemzetkisebbségi kultúrtörténetét.»

Két év művelődéstörténete csak nagyon ritkán lehet igazán jelentékeny, még nagy és igen művelt népek életében is. A második bécsi döntés után hozzánk visszatért közel egymillió főnyi román nemzetiségű művelődési életében is csak az teszi az azóta eltelt két évet kiemelkedően fontossá, ami benne egyrészt a kétévtizedes román erdélyi uralom alkotásaként vagy még régebről, mint művelődési értékállomány megmaradt, másrészt az új helyzetben való indulás, továbbépítés körülményei, tényei, eseményei.

Ennek a tanulmánynak a megállapítása szerint, — noha a magyar kormány nemzetkisebbségi politikája nem a reciprocitás, nyersebben szólva nem a megtorlás elvén épül fel, s az erdélyi románsági a magyar földön szabad művelődési életet élhet, — mégis ez a románság »rádöbrent arra, hogy a román uralom huszonkétéves kultúrpolitikájának semmiféle eredményét nem élvezheti. »A román uralom a felekezeti iskolákat elsorvasztotta, — ő tudja miért, államosította — s a románságnak ennek következtében alig maradt felekezeti iskolája. A szellemi vezetőréteg legnagyobb része nagyon érthető okokból elköltözött a kivonuló román csapatokkal. Nyilvánvaló, hogy az iskolázás terén zökkenő, a szellemi életben sorvadás állhatna be.

Ilyen körülmények között sokatmondó adat a visszatért románság művelődési életében, hogy a magyar közoktatásügyi kormányzat gondoskodásából Erdélyben a bécsi döntés óta 1345 olyan állami népiskola működik, amelyben a tanítási nyelv a román, a tanítók közül pedig 1200 román nemzetiségű. A hiányzó tanítók pótlására a magyar kormányzat 350 olyan magyar származású tanítót helyezett ezekbe az iskolákba, akik román uralom alatt román iskolákban tanultak, románul jól tudnak és román nyelven tanítanak. A román tanulóifjúság tehát anyanyelvén nyer oktatást, sőt a szegénysorsúakat a magyar állam románnyelvű tankönyvek adományozásával is hathatósan segíti, ha jó előmenetelűek, tandíjkedvezményekben is részesíti. A művelődési élet alapjai tehát szilárdan adva vannak a románság számára a magyar állam gondoskodásából.

A fordulat során ittmaradt románnyelvű felekezeti középiskolák, tanító- és tanítónőképzőintézetek, szakiskolák mind működnek, sőt a magyar állam román tanítási nyelvű állami középiskolákat is állított fel, vagy román tagozatokról is gondoskodott. Ezekben a román nemzetiségű tanárokon kívül, akik ittmaradtak, olyan magyar tanárok is tanítanak román nyelven, akik képesítésüket a román uralom idején román nyelven szerezték meg.

Az is különös figyelmet érdemel, hogy a tanítás a döntéshozta fordulat után alig egy, de legfeljebb két hónap múlva a román tanítási nyelvű iskolákban is épügy megkezdődött, mint a magyarokban. Az iskolák igazgatói, tanárai, tanítói hivatalos adatok szerint mindenütt emberséges és a nevére igazán méltó nevelés szellemében foglalkoztak a román tanulóifjúsággal, bár még élénken sajtott sok sebük, melyet lelkiükön egy egészen más indulatú, célkitűzésű és színvonalú uralom művelődéspolitikája és hivatalos szervei ejtettek.

A románnyelvű hittudományi főiskolák és szemináriumok akadálytalanul működnek, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen az előadásokat román nyelven is tartják, sőt az imperiumváltás után közvetlenül, 1941-ben a román egyetemi hallgatók méltányosságából román nyelven teheték vizsgálataikat is, mert egy év az államnyelv elsajátítására nem elegendő.

A középiskolák, főiskolák és az egyetem szokásos táblázatos adatait a füzet az intézmények hivatalos kiadványaiból egész teljességükben közli.

A visszatért területen lévő román sajtó, román kiadványok, a román irodalom, képzőművészet és »kultúrális rendezések« (előadások, ünnepélyek) nagyon érdekes, tanulságos, de bennünket itt közelebbről kevésbé érdeklő részletes ismertetése után, 11 oldalon kimerítő bibliográfiát is nyújt a füzet. Végül német és román nyelven rövid tartalmi összefoglalást is kapunk.

A magyar állam- és művelődési kormányzat, a pécsi Kisebbségi Intézet és a füzet szerzőjének szellemét olyan vonásokban tárja elénk ez a szorgalmas és gazdag körültekintésű közlemény, amelyekre román hánfitársaink bizalommal tekinthetnek, mi pedig nagyraértékeléssel és örömmel.

vitéz Szőnyi Sándor.

Nádor Jenő: Tessedik Sámuel, a hitszónok és a tanár. Különlenyomat a Szarvasi Ag. Hittv. Ev. Vajda Péter-gimnázium 1940–41-i évkönyvéből. 1941., 8-r., 12 l.

Nem egyszer volt már alkalmunk Nádor Jenőnek, a buzgó és jeles Tessedik-kutatónak kiadványait s tanulmányait ismertetniünk a Magyar Pedagógia hasábjain. Most újabb Tessedik kéziratokat fedezett föl gimnáziuma könyvtárában és pedig Tessediknek a szarvasi evangélikus templomban 1796 ápr. 24-én elmondott prédikációját, amint azt egyik buzgó hive följegyezte, majd a gyakorlati gazdasági iskolában 1805-ben tartott kélelvi vizsgának vázát. Mindkét kézirat neveléstörténeti érdekességű. Tessediknek ugyanis téméredék kidolgozott, kéziratban sokáig kallódott egyházi beszéde közül semmi nem maradt fön. Így Nádor legalább ezt az egy előkerültet megmentette a feledéstől. Megismerjük belőle a népnevelő nagy papot, aki apostoli hivatásába is beleviszi a nevelői gondolatot: s a kiikelet nyilásáról beszélve, Istennek különös jóságát magyarázza, amely a föld kéének megújításával a gyarló embert is belső föltámadásra inti. Ebben a kis beszédben is benne van Tessedik egész lelke. Szövéének alapszála a természettudományok jól ismert tanaival számot vető, reális világszemlélet, keresztzsála a pietizmus szelid áhítatából fonódó s lbőséges szentirási textusokkal erősített hit. Biblikus gondolatritmusai, egyszerű embereknek, földközél, falusi gyülekezetnek szánt hasonlatai sokszor Pázmány hasonló témához kapcsolódó prédikáló modorát juttatják eszünkbe.

A második kis irat még érdekesebb oldaláról világítja meg Tessediket. Előre feljegyezte benne a kérdéseket, amelyeket a vizsgán tanítványaihoz intézni fog s mindjárt a feleleteket is odahevenyészte. Maguk a kérdések nem lepnek meg, hisz a Tessedik nagy műveiben szászor ismétlődő gondolatkinészet tömörítik. Iskolájában szemléltette tanított, az okszerű gazdálkodás több és jobb eredményeinek okait puhatolja. Hozzáírkált feleleteiben